

ВІДГУК

офіційного опонента, завідуючого кафедри післядипломної освіти лікарів-стоматологів Вищого державного навчального закладу України “Українська медична стоматологічна академія”, доктора медичних наук, професора П.М. Скрипникова на дисертаційну роботу О.Г. Шварцнау “Оптимізація лікування і профілактики стоматологічної захворюваності у студентської молоді”, представлену на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія до спеціалізованої вченої ради Д 41.563.01 при Державній установі “Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України”

Актуальність теми.

Сучасна стоматологія має вагомі наукові здобутки у вирішенні питань лікування та профілактики захворювань пародонту та твердих тканин зубів. Рівень здоров'я студентської молоді в Україні все більше привертає увагу громадськості, проте, незважаючи на це, він продовжує залишатись досить низьким.

Специфіка осіб молодого віку і навчального процесу висувають підвищені вимоги до функціонування практично всіх органів та систем організму. Згідно результатів проведених досліджень, у 12-27% осіб, що вступили до вищих навчальних закладів, наявні яскраво виражені відхилення у стані здоров'я. Причому до закінчення інституту спостерігається зростання числа студентів з хронічними захворюваннями та функціональними порушеннями організму.

За даними стоматологічного обстеження студентів встановлено, що некаріозні ураження твердих тканин зубів зустрічаються у 37,4-38,1% обстежених, а захворювання слизової оболонки порожнини рота – у 30,7-32,5%. Дані епідеміологічного дослідження дозволили зробити висновок щодо неадекватності як гігієнічних знань у частини студентів, так і їх уявлення про здоровий спосіб життя.

Тому, безперечно розробка нових комплексних заходів направлених на підвищення ефективності лікування та профілактики карієсу зубів та

запальних процесів у тканинах пародонту є перспективним напрямком терапевтичної стоматології, що і склало актуальність представленого наукового дослідження.

Наукова новизна дослідження і достовірність отриманих результатів.

Наукова новизна та результати отриманих досліджень ґрунтуються на значному за обсягом числі наукових здобутків пошукувача під час виконання дисертаційної роботи. Глибокий і всебічний аналіз клінічних та лабораторних спостережень дозволив довести, що рівень розповсюдженості основних стоматологічних захворювань у студентів є досить поширеним явищем. З'ясовано, що інтенсивність та тяжкість усіх виявлених уражень в порожнині рота знаходяться у прямій залежності від факторів ризику.

Згідно результатів лабораторних досліджень встановлені особливості формування біоценозу порожнини рота у студентів зі стоматологічними захворюваннями на тлі впливу факторів ризику, які характеризувались підвищенням вмісту патогенної мікрофлори за рахунок *Streptococcus mutans* на 2,8-3,2 порядки у пацієнтів з карієсом зубів та соматичною патологією і в 1,8-2,2 рази за рахунок *Porphyromonas gingivalis* у студентів з хронічним катаральним гінгівітом, які мали соматичну патологію і шкідливу звичку тютюнопаління, та високим ступенем дисбіозу, що був усунений в динаміці лікування.

Доведена висока ефективність розроблених лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання виникнення карієсу зубів та запальних захворювань пародонта у студентів у вигляді результатів співставлення аналізу в групах порівняння.

Автором підтверджено, що запропоновані лікувально-профілактичні заходи та рекомендації, дозволяють нормалізувати показники твердих тканин зубів та пародонту завдяки призупиненню розвитку каріозних та запальних процесів в порожнині рота у студентів медичних закладів, а також поліпшують стан антиоксидантної системи, підвищують неспецифічну

резистентність та активність антимікробного захисту в порожнині рота, зменшують ступінь дисбіозу та кількість патогенної мікрофлори, нормалізують регіональний кровообіг, стабілізують адаптаційно-функціональні реакції в тканинах пародонту та метаболічні процеси в клітинах букального епітелію, стимулюють функціональну активність великих та малих слинних залоз.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, заключення, сформульованих в дисертації.

Дисертаційна робота Шварцнау Олени Геннадіївни складає значний обсяг фактичного матеріалу, за яким визначено відповідні висновки. Матеріал дисертаційної роботи вміщує результати клінічних, лабораторних та статистичних методів дослідження.

Методи клінічного та лабораторного характеру, що використані в роботі, з доцільним і сучасним аналізом цифрових даних в динаміці спостереження студентів медичного коледжу та медичної академії в різні періоди спостереження, визнані та рекомендовані ВООЗ у подібних випадках, виконані в умовах клініки і їх необхідно визнати як адекватні до запланованих наукових завдань з відповідним рівнем інформативності. Достовірність отриманих результатів ґрунтується на спостереженнях достатнього за обсягом клінічного матеріалу. Клінічні методи дослідження включали стоматологічне обстеження студентів з виявленими каріозними ураженнями твердих тканин зубів та захворюваннями пародонту. Одночасно з визначенням особливостей клінічних проявів основних стоматологічних захворювань та їх залежності від чинників ризику у досліджуваних студентів, пошукувач обґрунтував і перевіряв в клінічних умовах вплив розробленого лікувально-профілактичного комплексу. Дисертантом доведено високу попереджувальну ефективність розроблених методів лікування при ураженні тканин порожнини рота.

Таким чином, розроблені та власно апробовані лікувально-профілактичні заходи, які мають патогенетичне спрямування, мають не

лише виражений лікувальний, але й профілактичним ефект. Тому необхідно зазначити, що пошукувач О.Г. Шварцнау провела ґрунтовне дослідження, забезпечивши при цьому правомірність та достовірність отриманих результатів, що було досягнуто завдяки сучасному методичному забезпеченню наукового пошуку.

Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових фахових виданнях.

Результати наукових досліджень знайшли повне відображення у 8 друкованих працях за темою дисертації, зокрема в 6 статтях у наукових фахових виданнях ДАК України, 1 статті у науковому виданні Польщі, 1 тезах матеріалів доповіді в зарубіжній конференції.

Значення для науки і практики, шляхи використання результатів дослідження.

Проведені автором дослідження дали змогу створити базу даних щодо структури стоматологічної захворюваності у студентів, з метою вивчення її в динаміці.

З метою встановлення потреби лікувально-профілактичних заходів дисертантом була проведена оцінка стоматологічного статусу та рівня гігієни у студентів медичних навчальних закладів. Виявлена наявність і поширеність факторів ризику виникнення карієсу зубів та хронічного катарального гінгівіту у студентської молоді.

Здобувач достатньо аргументовано сформулював мету дослідження, яка передбачає підвищення ефективності профілактики і лікування основних стоматологічних захворювань у студентської молоді шляхом розробки алгоритму проведення професійної гігієни порожнини рота та обґрунтування сполученого застосування кверцетинвмісного мукозального гелю та ультрафонофореза вітамінвмісного препарату.

Таким чином, запланований О.Г. Шварцнау обсяг наукових завдань повністю виконано у відповідності до мети і вичерпно реалізовано.

Практичні рекомендації складено та апробовано в клініці. Розроблений для студентської молоді лікувально-профілактичний комплекс дозволив істотно підвищити ефективність профілактики і лікування основних стоматологічних захворювань. При цьому у студентів нормалізувались адаптаційно-компенсаторні реакції в організмі, покращились характеристики твердих тканин зубів і функціональний стан мікрокапілярного русла тканин пародонту.

Також згідно результатів ультразвукового дослідження встановлено підвищення майже у 3 рази об'ємної та лінійної швидкостей кровотоку в тканинах пародонту у студентів з факторами ризику та нормалізація регіонального кровообігу і стабілізація адаптаційно-функціональних реакцій у порожнині рота після проведення розроблених лікувально-профілактичних заходів.

Оцінка змісту роботи, її завершеності в цілому і зауваження щодо оформлення.

Дисертаційна робота О.Г. Шварцнау викладена на 249 сторінках друкованого тексту, ілюстрована 19 рисунками та 67 таблицями. Складається зі вступу, огляду літератури, 4 розділів власних досліджень, аналізу і узагальнення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел (329 джерел, з яких 109 латиницею) та додатків. Проте, за своїм обсягом робота перевищує рекомендації ДАК.

Вступ дисертації повністю розкриває актуальність теми дослідження, мету і наукові завдання, наукову новизну та практичну значимість. Усі компоненти вступу достатньо аргументовані. Однак, збільшений об'єм актуальності теми.

Розділ 1 під назвою “Сучасне бачення ролі професійної гігієни в профілактиці основних стоматологічних захворювань” (огляд літератури) дає достатнє уявлення про епідеміологічні показники захворюваності на карієс зубів та запальні захворювання пародонту у студентів в залежності від об'єктивних обставин, про чинники ризику їх виникнення та прогнозування

розвитку даних патологій та оцінці сучасних способів їх лікування. Це свідчить про досвідченість пошукувача в конкретній науковій проблемі та вмінні визначитись з напрямком подальшого пошуку і вирішення питань.

Розділ відповідає меті і завданням роботи. Написаний повістю, зауважень немає.

Розділ 2 “Матеріали і методи дослідження” складаються з декількох підрозділів, що характеризують методичний підхід до вирішення дисертаційної роботи. Пошукувач обґрунтовує мету дослідження, надає характеристику об’єктів експериментальних та клінічних досліджень, наводить особливості застосованих методик. Розділ завершується обґрунтуванням та поясненням способів корекції лікувально-профілактичних заходів відносно лікування основних стоматологічних захворювань у студентської молоді. Слід підкреслити, що пошукувачем використані сучасні та адекватні методики дослідження, що забезпечує об’єктивність оцінки патологічного стану. Але в таблиці 2.1. “Розподіл пацієнтів за віком та статтю“ не наведена статистична обробка. Аналогічні дані надані по тексту дисертації з відсотками особливостей об’єктів дослідження.

Клінічні методи дослідження: КПВ та КПв, індекс гігієни Гріна-Вермільйона, індекс Silness-Loe, індекс Сталларда, проба Шиллера-Писарева, індекс кровоточивості Мюхельмана, індекс ПІ можливо було б не описувати ретельно, тому що вони і так загальновідомі стоматологам.

Підрозділ 2.4. “Лабораторні методи дослідження” міг би включити у себе і підрозділ 2.5., який займає третю частину сторінки та підрозділ 2.6. – одну сторінку, що також відносяться до лабораторних методів дослідження. Виникає запитання: Чи був використаний у роботі і рентгенологічний метод дослідження?

Розділ 3 “Загальна характеристика поширеності стоматологічних захворювань у студентської молоді” складається з чотирьох підрозділів та досить ретельно аналізує стоматологічний статус у студентів 14-22 років, які навчаються у медичних закладів, з факторами ризику. Аналіз обсягу

гігієнічних заходів за доглядом порожнини рота у студентів показав, що серед студентів, як у юнаків, так і у дівчат, існує низький рівень гігієнічних заходів по догляду за порожниною рота. Причому, рівень гігієнічних заходів практично не відрізнявся серед студентів медичного коледжу та медичної академії. Відзначено тенденцію більш кращого догляду за порожниною рота у дівчат порівняно з юнаками. Згідно результатів кореляційного аналізу, фактори ризику знаходяться в прямій кореляційній залежності з інтенсивністю карієсу зубів та інтенсивністю запальних захворювань пародонту ($r = 0,25$; $r = 0,41$, $r = 0,70$ відповідно, $p < 0,05$), тобто чим більше факторів ризику у студента, тим більша ймовірність розвитку карієсу зубів та запальних захворювань пародонту, що свідчить про зниження резервів здоров'я при сумарному збільшенні діючих факторів ризику. Вивчення стоматологічного здоров'я студентів медичних навчальних закладів і дослідження факторів ризику, що впливають на формування здоров'я в цьому віковому періоді, показало, що і в цьому віці необхідно проводити профілактичні заходи спрямовані на оздоровлення студентської молоді.

Висновок по цьому розділу не зовсім коректний, а саме: “легковажне та зневажливе відношення до свого стоматологічного здоров'я, не бажання витратити 5 хвилин на догляд за порожниною рота”. На справді це відсутність навчання, культури гігієни, яка має глибоке коріння в дитячій стоматології.

У **розділі 4** “Стан мікробіології і неспецифічної резистентності порожнини рота у студентів з факторами ризику” вивчення мікробіоценозу основних біотопів порожнини рота у здорових студентів було проведено у двох вікових групах: 14-17 років та 18-22 роки (67 чоловік). Встановлено особливості формування біоценозу порожнини рота у студентів із стоматологічними захворюваннями на тлі впливу факторів ризику, який характеризувався підвищеним вмістом патогенної мікрофлори на 2,8-3,2 порядки (за рахунок *Streptococcus mutans*) у пацієнтів з карієсом зубів і соматичною патологією, і в 1,8-2,2 рази *Porphyromonas gingivalis* у студентів

з хронічним катаральним гінгівітом, які мали соматичну патологію і шкідливу звичку тютюнопаління, та високим ступенем дисбіозу, який був усунений в динаміці лікування.

Дисертантом встановлено перевагу умовно-патогенних і патогенних мікроорганізмів, кількість яких достовірно перевищувала дані показники сапрофітної мікрофлори. Видовий склад домінуючої мікрофлори біоценозу ротової рідини зберігався в обох вікових групах. При вивченні мікробіоценозу порожнини рота в ротовій рідині у студентів старшої вікової групи (18-22 роки), які мали шкідливу звичку тютюнопаління, виявлені такі мікроорганізми, як *Veillonella*, *Prevotella intermedia*, *Actinobacillus actinomycetemcomitans* та *Bacteroides forsythus*.

Таким чином отримані цифрові дані результатів мікробіологічних досліджень у студентів медичних навчальних закладів свідчать про значний дисбіоз ротової порожнини, який характеризується зниженням активності компенсаторних реакцій і відсутністю можливості протидіяти мікробній агресії в зв'язку з порушенням колонізаційної резистентності, що може відобразитися на лікуванні основних стоматологічних захворювань. Розділ написаний ретельно, інформативно. Зауважень немає.

У розділі 5 “Зміна стоматологічного статусу, біохімічних показників ротової рідини і біоценозу порожнини рота після проведення лікувально-профілактичних заходів у студентів” у певній послідовності приводиться узагальнення результатів епідеміологічних та клініко-лабораторних досліджень, які залишають місце для роздумів. Наводиться висновок, що стверджує про ефективність розробленого і впровадженого комплексу, направлено на профілактику та лікування карієсу зубів і запальних захворювань пародонту завдяки корекції дисбіотичних порушень.

Це дозволило отримати стійкий карієспрофілактичний та пародонтопротекторний ефект.

У ході аналізу показників гігієнічного стану порожнини рота у підлітків основних і порівняльних груп від 14 до 22 років була встановлена

позитивна динаміка в результаті дії розроблених лікувально-профілактичних заходів, яка зберігалась протягом усього терміну спостережень. Так, після застосування кверцетинвмісного мукозального гелю показники гігієнічного індексу за Гріном-Вермільйоном знизились у 2 рази через 3 місяці спостережень, а в підгрупі де крім мукозального гелю застосовували фонофорез вітамінвмісного препарату у 2,2 рази, в той час як у студентів групи порівняння цей показник знизився лише на 0,85 бали. Цифрові значення індексу Silness-Loe в основній групі залишалися достовірно нижче у співставленні як з вихідними даними, так і з даними в групі порівняння ($0,48 \pm 0,02$ бали).

Проведені дослідження показали, що розроблені лікувально-профілактичні заходи мають виражену профілактичну і лікувальну дію на тверді тканини зубів у всіх студентів медичних учбових закладів. Приріст карієсу зубів за інтенсивністю знаходився в межах 0,91-1,08 у групі порівняння, а в першій і другій підгрупах основної групи він був значно менше, відповідно – 0,19-0,17 та 0,03-0,04.

При оцінці стану тканин пародонту у студентів 14-17 та 18-22 років встановлено, що ступінь тяжкості запального процесу за індексом РМА коливався від 32,8% до 42,9%, що відповідає середньому ступеню тяжкості запального процесу в яснах.

Таким чином, згідно результатів проведених досліджень О.Г. Шварцнау розроблено та апробовано у клінічних умовах лікувально-профілактичні заходи, складовою частиною яких є проведення професійної гігієни порожнини рота (УЗ скейлінг + Air-flow) та поєднане застосування кверцетинвмісного мукозального гелю та ультрафонофорезу з вітамінвмісним препаратом.

Висновки відповідають змісту дисертації, отримані кінцеві результати вказують на необхідність широкого впровадження даних наукових розробок у клінічну практику. Основні напрацювання опубліковані у фахових

виданнях, збірниках наукових праць та оприлюднені на науково-практичних конференціях.

У розділі “Аналіз і узагальнення результатів дослідження” О.Г Шварцнау викладає обґрунтований підсумок дисертаційної роботи. Проведені лабораторні, ультразвукові та біофізичні методи дослідження в динаміці лікування основних стоматологічних захворювань порожнини рота у студентів медичних навчальних закладів підтвердили результати клінічних досліджень відносно ефективності запропонованих автором засобів, що мають протизапальну, мембраностабілізуючу, антиоксидантну, імуностимулюючу, пародонтопротекторну дії та дозволяють нормалізувати функціональну активність великих та малих слинних залоз.

Узагальнюючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що в дисертаційній роботі отримано нове рішення актуальної наукової задачі терапевтичної стоматології, яке полягало в розробці методів лікувально-профілактичних заходів, що включали в себе проведення професійної гігієни порожнини рота, застосування кверцетинвмісного мукозального гелю, ультрафонофорезу з вітамінвмісним препаратом і клініко-лабораторному обґрунтуванні їх застосування у студентів медичних навчальних закладів з карієсом зубів та хронічним катаральним гінгівітом на тлі дії факторів ризику або без них. Отримані дані сконцентровані, проведено їх аналіз. Необхідно відмітити розроблену дисертантом схему “Лікування та профілактика основних стоматологічних захворювань у студентської молоді” з урахуванням патогенетичної дії лікувальних засобів, що застосовувались.

В якості дискусії хотілось би задати наступні запитання:

1. Які соматичні захворювання були виявлені у студентів, чи має академія профілакторій або стоматологічний кабінет?
2. Які гігієнічні індекси Ви вважаєте найбільш інформативними, та які найменш інформативні?
3. У чому відмінність лікувально-профілактичних заходів та лікувально-профілактичних комплексів?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Шварцнау Олени Геннадіївни на тему “Оптимізація лікування і профілактики стоматологічної захворюваності у студентської молоді” представлена на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія, є закінченим науковим дослідженням, де представлено науково обґрунтовані результати, які в сукупності направлені на розв’язання важливої наукової задачі терапевтичної стоматології – підвищення ефективності профілактики та лікування основних стоматологічних захворювань у студентської молоді шляхом розробки алгоритму проведення професійної гігієни порожнини рота та обґрунтування спорідненого використання кверцетинвмісного мукозального гелю та ультрафонофорезу вітамінівмісного препарату.

За своїм обсягом, методичним рівнем проведених досліджень, науковою новизною отриманих результатів, об’єктивністю та обґрунтованістю висновків, практичних рекомендацій, дисертаційна робота, Шварцнау Олени Геннадіївни відповідає вимогам п. 11 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07. 2013 р. №567 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата медичних наук.

Офіційний опонент:
завідувач кафедри післядипломної
освіти лікарів-стоматологів Вищого державного
навчального закладу України “Українська
медична стоматологічна академія”,
доктор медичних наук, професор

 П.М. Скрипников